

CHECKLIST TAALONTWIKKELEND (VAK) ONDERWIJS

Didactische handelingen	Ja	Nee
<i>Vorbereiden</i> 1. Het taalniveau van de tekst controleren 2. Een lijstje sleutelwoorden maken. 3. Andere leermiddelen of bronnen toevoegen 4. Het op te leveren resultaat/product bepalen : realistisch product		
<i>Oriëntatie</i> 5. Taaldoelen benoemen naast vakdoelen 6. De voorkennis oproepen : woordenschat m.b.t. onderwerp 7. Informatie geven over doelen, taakaanpak en criteria 8. Taalsteun bieden : sleutelwoorden, feedback op taal, instructies Bespreken		
<i>Instructie en verwerking</i> 9. Taaloefeningen geven bij een mondelinge of schriftelijke instructie - van mondeling naar schriftelijk en weer terug - leesstrategieën - uitleggen nieuwe woorden - controleren van het (taal)begrip van de vaktekst 10. (Taal)verwerkingsoefeningen geven <i>Toepassing</i> 11. Taalsteun geven bij het op te leveren (taal)product : goede voorbeelden en spreek- of schrijfkaders		
<i>Toetsen en evalueren</i> 12. Criteria hanteren voor het vak en voor taal . 13. De studenten laten meedenken over het resultaat 14. Taalsteun geven : instructietaal toetsvragen , spreek- of schrijfkaders, spiekbriefjes		
<i>In het algemeen</i> - Zorgen voor veel interactie - De studenten laten samenwerken - De denkprocessen stimuleren - Taalsteun bieden : feedback geven op taal en instructies bespreken		

Overzicht van (taal) activerende werkvormen in de taalles of vakles

6. Voorkennis activeren

Woordspin maken: welke associatie heb je bij een kernbegrip?

Vragenformulier voorkennis: open of gesloten vragen.

Beurtverdelers: vraag en een groep geeft antwoord.

Rondetafel: vraag plegen, papier doorgeven, student noteert antwoord en geeft papier door, andere student antwoordt ook, geeft door.. etc. docent inventariseert de antwoorden.

Wat weten we?: aan de hand van een cartoon, strip, folder of poster.

Associatieoefening

Brainstorm: bij een probleemstelling of een vraag

Samenvatting vorige les

Interactie uitlokken: laten vertellen bij een grafiek, laten kiezen uit 2 grafieken, welke grafiek hoort bij het onderwerp en waarom?

Definitie: studenten maken een eigen definitie bij een begrip en later wordt die vergeleken met die uit het boek; samen beslissen welke definitie de beste is.

Tabel: tabel met 3 kolommen invullen : wat weet ik al, wat wil ik leren, wat heb ik geleerd?

Snelschrijfofopdracht: noteer in 3 minuten wat je al weet wat het onderwerp en wat je wilt leren.

Buitenkant tekst: laten kijken naar de buitenkant van de tekst: de titel, de tussentitels, de illustraties.

Waar gaat de tekst over ?

Goed/fout uitspraken: Welke uitspraken over het onderwerp zijn goed of fout en beargumenteer waarom.

9. (Taal)oefeningen bij de instructie

Van mondeling naar schriftelijk en weer terug

Geef eerst een mondelinge toelichting op de vaktekst, lees daarna de vaktekst en rond af met mondeling taalgebruik van de studenten, zodat ze in eigen woorden leren praten over de vakinhoud. Studenten moeten net zo goed over het vak kunnen spreken als lezen. Zo sluit je ook aan bij verschillende leerstijlen (voorkeur voor mondelinge of schriftelijke aanpak) en bouw je meteen een check in of de kern van de vakinhoud is begrepen. Mondeling aangeboden leerstof is toegankelijker en begrijpelijker.

Leesstrategieën

De studenten zetten voor het lezen van de tekst leesstrategieën in om het leesproces effectiever te laten verlopen. Ze maken hierbij gebruik van het 'Stappenplan voor het lezen van een tekst'. Het Stappenplan kun je vinden op het Mondriaan-net onder Onderwijs → Taalbeleid.

Nieuwe begrippen uitleggen

Er zijn verschillende manieren om de betekenis van een sleutelwoord uit te leggen (semantiseren). Je kunt de betekenis uitleggen maar je kunt de studenten ook stimuleren om zelf de betekenis te achterhalen of uit te leggen. Je kunt een aantal werkvormen toepassen: opzoeken in een woordenboek, letten op de woordvorm, een goede definitie geven, voorbeelden noemen, synoniemen of antoniemen geven, foto's, illustraties, concrete voorwerpen laten zien, handelingen demonstreren, uitbeelden.

Bij het semantiseren is het handig om de volgende vuistregel in je achterhoofd te houden:

4 +1+1+1. Een nieuw begrip beklijft als het minstens viermaal in eenzelfde context en driemaal in andere contexten aan de orde komt.

Controleren van ik het (taal) begrip van de mondelinge- of schriftelijke vaktekst

Om te controleren of de taal in de vaktekst is begrepen kun je verschillende activerende werkvormen inzetten. Bijvoorbeeld: controlevragen stellen, voorbeelden laten noemen, gatentekst laten invullen, meerkeuzevragen geven, waar of niet waar vragen, korte samenvatting (mondeling of schriftelijk) laten geven van de inhoud, informatie in de goede volgorde laten zetten.

10. (Taal)verwerkingsoefeningen

Woordenschattoefeningen

Geef verwerkingsoepdrachten rond moeilijke woorden en kernbegrippen. Besteed aandacht aan de verschillen tussen alledaagse taal, schooltaal en vaktaal. Laat studenten verwerkingsoefeningen voor elkaar maken. Denk aan matchingoefeningen, invuloefeningen, woordvormingsoefeningen. Oefen met het memoriseren van zelfgemaakte definities. Laat studenten woordenboekjes aanleggen met verschillende manieren om een begrip uit te leggen bijvoorbeeld een definitie, voorbeeldzin, synoniem, tekening of ezelsbruggetje.

Tekstoverzicht of tekstschema

Bij een wat langere tekst kun je de studenten een schema geven waarin per alinea de kernpunten staan aangegeven. Het schema kan tijdens de les verder aangevuld worden.

Verbindingen tussen informatiebronnen

Laat studenten de informatie uit verschillende bronnen verbinden en vergelijken, bijvoorbeeld informatie uit een video, een folder, een vaktekst of van een gastdocent. Door de verschillen in register (*formele en informele taal, alledaagse taal, vaktaal*) en taalgebruik bouwen de studenten een uitgebreid begrippenkader op rond kernbegrippen.

Sleutelschema's

Een handige manier om een overzicht te krijgen over de vakinhoud is om deze samen te vatten in een schema dat de kern van de leerstof weergeeft: een sleutelschema. Een dergelijk schema helpt studenten de leerstof te verwerken. Ze kunnen het invullen of aanvullen, als het al gedeeltelijk ingevuld is. Sleutelschema's zijn een visuele weergave van een conceptuele relatie tussen dingen, gebeurtenissen of situaties. Sleutelschema's maken het makkelijk de denkactiviteiten die bij de leerstof horen, bloot te leggen en daarmee de taal die nodig is om de inhoud te verkennen en te verwoorden. Er zijn verschillende schema's voor verschillende denkhandelingen, bijvoorbeeld:

- * Oorzaak en gevolgen: met stroom- of kettingschema's
- * Chronologische gebeurtenissen: een tijdbalk

Laat studenten de schema's ontwerpen, aanvullen en toelichten.

Schrijfoepdrachten

In schoolboeken zijn schrijfoepdrachten vaak betrekkelijk korte combinaties van vraag en antwoord. Om samenhang uit te drukken zijn langere teksten nodig. Dat kan de studenten gevraagd worden, mits er taalsteun wordt gegeven. Schrijfoepdrachten in het onderwijs zijn vaak open opdrachten. Dat is voor studenten lastig omdat ze zowel de leerstof moeten doordenken en herformuleren als nadenken over tekstopbouw. Het resultaat is vaak een korte tekst met weinig samenhang en slechte zinnen. Leer studenten hoe ze een verslag kunnen opbouwen en biedt daarbij een schrijfkader aan.

Schrijfkaders zijn gerichte en gestructureerde opdrachten met 'starters' (begin van de zin) die de studenten aan het schrijven zetten. Schrijfkaders zijn geschikte leermiddelen om studenten aan te zetten tot productief nadenken en het verwoorden van gedachten. Ze zijn bedoeld als steun en geen verplicht stramien.

Voorbeeld van een schrijfkader bij 'een mening geven':

- Ik wil mijn mening geven over...
- Ik vind dat ...
- Ik heb een aantal argumenten om mijn mening te ondersteunen.
- Ten eerste Ook...
- Nu snap je waarom ik vind dat ...

Nog een aantal suggesties voor taalactiverende verwerkingswerkvormen:

Vragen bedenken bij een tekst.

Afbeelding maken bij een tekst met commentaar in de marges.

Voorspellen van het vervolg van een bepaalde proces/handeling/ontwikkeling.

Oorzaak en gevolg: Schets een situatie en laat het vervolg raden.

Proceshandelingen op stroken zetten en in de goede volgorde laten zetten.

Interview: Studenten stellen elkaar of derden vragen over het onderwerp.

Conclusies formuleren: Conclusies laten trekken naar aanleiding van de leerstof.

Beschrijving geven: Een bepaald proces heel exact laten beschrijven.

Creatief denken: Laten associëren rond een vraag.

Passen en meten: Spelletjes waarbij juiste combinaties gevonden moeten worden: zoeken van woorden bij betekenissen; teksten, plaatjes of voorwerpen ordenen op een bepaalde manier.

Snelst, meest: Oefeningen gebaseerd op competitie vatten we samen als 'snelst, meest'.

Een groep krijgt een opdracht en door het competitie element worden ze gestimuleerd om de taak snel te volbrengen.

Denken delen uitwisselen: Een student denkt over een vraag na, wisselt uit met een tweede student en vervolgens wisselt men uit in een groep van vier.

Raadsels: Vaak gaat het om een duo waarbij een student een raadsel bedenkt en een andere student dat oplost.

Genummerde hoofden: Alle studenten krijgen een nummer en iedereen kan gekozen worden om een beurt te krijgen en het antwoord te geven.

Brainstorm

(Onderwijsleer)gesprekken

Experts: Elke student krijgt een deel van de leerstof en alle leerstof is nodig om eindopdracht succesvol uit te kunnen voeren. In een expertgroep worden delen van de stof zo verwerkt dat ze volledig begrepen wordt. Dan gaan de experts naar een andere groep om hun kennis over te dragen. De tweede groep gebruikt de informatie voor het eindproduct zoals b.v. een poster, een presentatie, een verslag etc.

Salongesprek: Studenten nemen om de beurt het woord, tussendoor is iedereen 10 tellen stil. Men houdt zich aan het eigen verhaal en reageert niet op wat de anderen hebben gezegd

Talkinstick: Studenten zitten ineen cirkel en een pen ligt in het midden. Wie de pen oppakt, mag het woord nemen en zolang als hij/zij wil doorpraten. De anderen mogen niet onderbreken.

Lucifergesprek: Elke student krijgt 3 lucifers en levert elke keer als hij iets zegt een lucifer in. Zo komt elk lid van de groep in dezelfde mate aan het woord.

Samenvatten: Tijdens een discussie moet een spreker eerst samenvatten wat de vorige spreker heeft gezegd, alvorens zelf een bijdrage te leveren aan de discussie

Incidentmethode: Een (stage) incident wordt met een groep in een uur in een aantal fasen besproken waardoor degene die het incident inbrengt wordt geholpen bij de analyse van de situatie en het komen tot een oplossing. Er is een gespreksleider en men doorloopt een aantal vaste fasen volgens een protocol (*informatie-fase, situatie-analyse, besluit-fase, discussie-fase*)

11 (+ 4) Lees- of schrijftaken bij een beroepsproduct

Voorbeelden van functionele toepassingsopdrachten

- Project
- Werkstuk
- Organiseren en voorbereiden van een excursie, parcours uitzetten en vragen bedenken voor de medestudenten
- Visualisering: moodboard, collage, tekeningen, schema's
- Beroepshandelingen verwoorden en uitvoeren
- Probleemschets, casus, leren redeneren, prioriteren en oordeel opschorten
- Doe de les nog eens over, jij bent de docent
- Samenvatting maken
- Folder maken
- Buitenschoolse opdracht .. bezoek en verwerk vragen of maak product
- Presentatie van de informatie
- Verslag van de informatie
- Stellingen en discussie n.a.v. de informatie
- Discussie en bewegen ; twee studenten voeren een discussie en de anderen bewegen mee in de ruimte. Ze bewegen mee naar de persoon die argumenten aandraagt waar ze het mee eens zijn.
- Instructie schrijven
- Woordcafé ; Een aantal student is eigenaar van een onderwerp/probleem/case . Zij leiden de tafel.
Een groep sluit aan en bespreekt het onderwerp. Men noteert opmerkingen op het papieren tafelkleed. Elke ronde rouleren de groepen en gaat men verder met de input die al op het tafelkleed is geschreven. 1^e ronde ideeën vragen ; 2^e ronde conclusies trekken ; 3^e ronde eindconclusie, is men het eens ?
- Verbeteracties bij een proces
- Rollenspel
- Rondleiding geven

Bij deze fase ook taalsteun bieden in de vorm van voorbeelden en spreek- en schrijfkaders.

14. Taalsteun bij de toetsing en de evaluatie

Schrijfkaders

Bij bepaalde toetsvormen kan taalsteun geboden worden. Bij een essay bijvoorbeeld kunnen studenten zelf een leerverslag schrijven met een kader. Bijvoorbeeld:

- Over het onderwerp wist ik al
- Ik heb nu geleerd dat ...
- Ook heb ik geleerd ...
- Iets anders dat ik te weten ben gekomen is Tot slot heb ik geleerd... .

Spiekbrieftjes Geef studenten de gelegenheid om een aantal spiekbrieftjes te maken bij een toets, waarvan ze er een bij de toets mogen gebruiken. Hoe beter het spiekbrieftje, hoe beter het resultaat kan zijn. Het werken aan de spiekbrieftjes helpt hen de leerstof te organiseren en onthouden.